

Cilt / Volume: 14, Sayı / Issue: 27, Sayfalar / Pages: 534-558

Araştırma Makalesi / Research Article

Received / Alınma: 11.12.2023

Accepted / Kabul: 05.03.2024

AKIŞKAN DEMOKRASİ VE LIQUIDFEEDBACK YAZILIMI

İhsan KONAK¹

Öz

Demokrasi, sürekli yenilenen ve yinelenen bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavrama yüklenen değer ve anlam sürekli değişmektedir. Dönemin ihtiyaçları kavramın önüne getirilen sıfatlarla karşılanmaya çalışılmaktadır. Değişen ihtiyaçlar ve koşullar farklı sıfatları gerekli kılmaktadır. Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla ortaya çıkan fırsatların siyasal katılımı nasıl arttırabileceği ve demokratik süreçlere nasıl dâhil edilebileceği soruları soruluyor. Demokrasinin temsili modeline ilişkin şikâyetlerin ve memnuniyetsizliklerin arttığı bu dönemde demokrasi kavramına farklı açılımlar ve yaklaşımlar getirilmektedir. Akışkan demokrasi modeli bunlardan bir tanesidir. Doğrudan demokratik katılımı esnek bir temsil modeliyle birleştiren akışkan demokrasi, kökeni eskilere dayandırılabilir yeni bir kavramdır. Bu çalışmada demokrasi akışkan tabiriyle (sıfatıyla) kavrama yüklenen anlamı bağlamında ele alınacaktır. Akışkan demokrasinin kavramsal geçmişini aydınlatmak amacıyla ilgili yabancı literatür taranacak ve kavramın fikri kökenlerine değinilecektir. Ardından akışkan modele uygulama alanı sağlayan LiquidFeedback yazılımı ortaya konulacak ve akışkan demokrasiye ve LiquidFeedback'e yöneltilen eleştiriler değerlendirilecektir. Bu çalışmanın neticesinde sınırlılıklarına karşın dinamik yapısıyla akışkan demokrasinin üzerine düşünülmesi ve geliştirilmesi gereken bir model olduğu ve mevcut temsili demokratik sistemlerin yerini al(a)masada bireyler ve yönetim mekanizmaları arasında yeni bir iletişim kanalı işlevi görebileceği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Akışkan Demokrasi, LiquidFeedback Yazılımı.

Jel Kodları: F5, F50, F59.

¹Öğr. Gör. Dr., Bitlis Eren Üniversitesi., E-posta: ihskonak2015@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2119-3369.

Atıf/Citation

Konak, İ. (2024). Akışkan demokrasi ve Liquidfeedback yazılımı. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(27), 534-558.

LIQUID DEMOCRACY AND LIQUIDFEEDBACK SOFTWARE

Abstract

Democracy is a concept that is constantly renewed and repeated. The value and meaning attributed to the concept is constantly changing. The needs of the period are tried to be met with the adjectives brought before the concept. Changing needs and conditions necessitate different adjectives. Today, questions are being asked about how the opportunities created by the development and widespread use of information and communication technologies can increase political participation and how they can be incorporated into democratic processes. In this period of increasing complaints and dissatisfaction with the representative model of democracy, different perspectives and approaches to the concept of democracy are being introduced. The fluid democracy model is one of them. Liquid democracy, which combines direct democratic participation with a flexible representation model, is a new concept that can be traced back to ancient times. In this study, democracy is examined with its liquid structure. In order to illuminate the conceptual background of liquid democracy, the relevant literature is reviewed and the intellectual origins of the concept are revealed. Then, LiquidFeedback software, which provides an application area for the liquid model, is presented and the criticisms against liquid democracy and LiquidFeedback are evaluated. As a result of this study, it is determined that despite its limitations, liquid democracy with its dynamic structure is a model that needs to be thought about and developed and that it can serve as a new communication channel between individuals and governance mechanisms, even if it cannot replace the current representative democratic system.

Keywords: Democracy, Liquid Democracy, LiquidFeedback Software.

Jel Codes: F5, F50, F59.

1. GİRİŞ

Günümüzde demokrasi kavramı çok farklı anlamlarda kullanılır. Zamanın ve mekânın ruhu ve ihtiyacına göre kavrama farklı anlamlar yüklenir. Zamanın ve mekânın koşulları farklılaştıkça demokrasi kavramının da bu duruma uyum göstermesi beklenir. Doğrusal bir olgu olmayan demokrasi kavramı bazen gelgitler yaşasa da arzu edilen bir değer karşımıza çıkar. Ancak ülke ve insanların yönetim şekline ilişkin tartışmalar yüzyıllardır devam eder. Demokrasi kavramı da bu durumdan payını almıştır ve kavram Eski Yunan'dan beri tartışılmaktadır. En ideal yönetim şekli arayışı devam etmektedir.

21. yüzyılın ilk çeyreğini geride bırakmak üzere olduğumuz bu dönemde demokrasi, farklı meydan okumalar ve zorluklarla karşı kaşıya kalsa da bunlara ilişkin farklı çözüm önerileri ortaya konulur. Karmaşıklığın artması, demokratik bir yönetim için farklı modeller gerektiren koşullar ve yeni medya aracılığıyla bilgi paylaşım özgürlüğünün kaçınılmaz gerekliliği kavramı şekillendirir. Demokratik bağlamlardaki yeni bilgilendirici, iletişimsel ve müzakereci etkileşim biçimleri de dijital teknolojilerin imkânlarını demokrasi açısından kullanışlı kılar (Sala, 2022, s. 86). Temsili demokrasilere ilişkin memnuniyetsizliğin ve şikâyetlerin olduğu (Schwanholz & Zinser, 2020, s. 299) ve sıradan insanların daha fazla siyasal katılıma ilişkin beklentilerinin ve ihtiyaçlarının arttığı ancak bu insanların kendi siyasi sistemlerine ilişkin gerçek gücünün azaldığı bir durumu tarif eden demokrasi açığının yaşandığı bu dönemde (Ramos, 2015, s. 173), karar alma süreçlerine katılımın nasıl arttırılabileceği ve çeşitlendirilebileceği tartışılır. Mevcut

demokratik yapıların yetersiz kaldığı düşünülür ve alternatiflere ihtiyaç duyulur. Bu bağlamda bugün demokrasi olarak adlandırılan modeller sorgulanır ve bu modellerin demokratikleştirilmesi gerektiği vurgulanır.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla yasama, siyasal temsil ve katılımcı karar almanın yeni yollarını düşünme fırsatı ortaya çıkmıştır. Ayrıca temsilcilerin hesap verebilirlik ve meşruiyet seviyelerinin arttırmaya yönelik yeni imkânlar bulunur. Kalabalık bir insan grubu adına hareket etmek üzere meşru temsilciler belirlemenin geleneksel yolu, sınırlı bir süre için (örneğin bir yasama dönemi) tek seferde küçük alt gruplardan (örneğin siyasi partilerden) temsilciler seçmektir. Ancak seçilebilir alt grup üyelerinin en yetenekli ve güvenilir grup üyelerini temsil etme ihtimali oldukça düşüktür. Bu da tartışmaların, kararların ve eylemlerin kalitesini etkiler. Ayrıca grup üyelerinin bu temsilcilere yönelik kontrol ve geri bildirim araçları oy kullanmakla sınırlıdır. Bu durum temsilcilerin meşruiyeti konusunda şüphe uyandırabilir (Hainisch & Paulin, 2016, s. 10). Temsili demokratik yapının yaşadığı bu gibi sorunların önlenmesi hususunda farklı demokratik modeller ortaya konulur. Bu bağlamda akışkan demokrasi kavramı bilgi ve iletişim teknolojilerin sunduğu fırsatlardan da yararlanarak temsili demokratik yapılara ilişkin sorunları çevrim içi yöntemlerle çözmeyi hedefler.

Akışkan demokrasi, esas olarak Alman Korsan Partisi sayesinde 2010'larda ön plana çıkmıştır, ancak kavramın kendisi zaten 2000'li yılların başından beri çevrim içi dünyada kullanılmaktadır (Valsangiacomo, 2022, s. 63). Doğrudan demokratik katılımı son derece esnek bir temsil modeliyle birleştiren akışkan model, her iki dünyanın da en iyisini vaat eder: Vatandaşlar, siyaset meselelerinde doğrudan oylamayı veya oylarını kendi adlarına oy verecek olan temsilcilere delege etmeyi özgürce seçebilirler. Bu yetkilendirme, politika alanına özgüdür ve anında geri çekilebilir (Blum & Zuber, 2016, s. 162-163). Bilgisayar meraklılarından aldığı övgülere ve teknik uygulamasına yönelik artan akademik ilgiye rağmen kavram siyaset bilimi ve felsefe alanlarında büyük ölçüde ele alınmamıştır. Bu durum, kavramın tutarsız formülasyonlarına yol açmış ve daha fazla ampirik veya normatif çalışma yapılmadan önce ele alınması gereken önemli kavramsal kafa karışıklığına yol açmıştır (Valsangiacomo, 2022, s. 63). Bu nedenle bu çalışmada öncelikle demokrasi kavramı akışkan yapısıyla ele alınacaktır. Ardından akışkan demokrasinin kavramsal geçmişini aydınlatmak amacıyla ilgili yabancı literatür taranacak ve tarihsel süreçte kavramın yaşadığı dönüşümler aktarılacaktır. Akışkan demokrasiye uygulama alanı sağlayan bir yazılım olan *LiquidFeedback* ortaya konulacak ve akışkan demokrasiye ve *LiquidFeedback* yazılımına yöneltilen eleştiriler değerlendirilecektir.

2. AKIŞKAN DEMOKRASİ KAVRAMI

Akışkan demokrasi (*liquid democracy*) demokrasi anlayışımızı temelden değiştirebilecek yeni ortaya çıkan bir olgudur. Kavram ilk kez teorik olarak 1884 yılında Charles Dodgson'ın *The Principles of Parliamentary Representation* adlı çalışmasında ortaya konulsa da (Ramos, 2015, s. 181) akışkan demokrasinin kısa bir geçmişi olduğu söylenebilir.

Akışkan demokrasi, konsolidasyon sürecinde, çeşitli müzakere ölçekleri ve bu ölçeklerdeki oyların işlenmesi noktasında yeni bir modeldir. Aynı zamanda, çok sayıda üyesi olan topluluklarda uygulanabilmesi için dijital teknolojinin kullanılmasını gerektirir. Bu, demokrasinin elektronik versiyonuyla karıştırılmasına neden olabilir, çünkü işlevsel olarak, siyasal işleyişin çeşitli süreçlerine elektronik oylamanın uygulanmasına indirgenmiş görünmektedir. Terminolojisi, İspanyolca ve Fransızca dillerinde wikipedia'da yayılmıştır. Akademik makalelerde, kitap bölümlerinde ve bildirimlerde İspanyolca, Fransızca, İngilizce, Almanca ve Rusça dâhil olmak üzere çeşitli dillerde yayımlanan eserlerde akışkan demokrasi kavramı ile daha sık karşılaşılır. 2014 yılından bu yana kavram, Berlin merkezli *The Liquid Democracy Journal* (<http://www.liquiddemocracyjournal.org>) tarafından tanıtılır. Siyaset bilimi literatüründe kavram müzakereci demokrasi, vekâleten oylama, delege demokrasisi veya eş zamanlı olarak internet demokrasisi, dijital veya tekno-politik demokrasi olarak da bilinir (Sala, 2022, s. 88-89). Kavram aynı zamanda yeni demokrasi ve interaktif demokrasi gibi farklı isimlerle de adlandırılır (Valsangiacomo, 2022, s. 73). Kavramın farklı şekillerde adlandırılması kavram üzerinde bir görüş birliğinin olmadığını göstermektedir. Akışkan demokrasi gibi yeni ortaya çıkan bir olgunun kavramsallık bağlamında farklı değerlendirmelere tabi olduğu görülebilir.

Son yirmi yılda, akışkan demokrasi ifadesi, çeşitli anlamlarla siyaset bilimi literatürüne girmiştir. Sıklıkla dijital medyanın sağladığı siyasal katılım biçimleriyle veya daha genel bir ifadeyle Zygmunt Bauman (2000) tarafından kuramsallaştırılan akışkan, yazılım tabanlı moderniteyle ilişkilendirilen akışkan demokrasi, siyaset teorisyenleri ve siyaset bilimciler tarafından nadiren bir demokrasi modeli olarak kabul edilir. Bu durum dört temel nedene bağlanabilir. İlk olarak, kavram 2000'lerin başında ortaya çıkmıştır. İkincisi, akışkan demokrasi başlangıçta çoğunlukla teknoloji uzmanlarının uğrak yeri olan ve siyaset bilimciler için büyük ölçüde görünmez olan çeşitli internet forumlarında geliştirilmiştir. Üçüncüsü, akışkan demokrasi, iki akışkan demokrasi yazılımının eş zamanlı olarak piyasaya sürülmesinin ilk akışkan demokrasi pratik uygulamalarını mümkün kıldığı 2010 yılına kadar spekülasyon bir kavram olarak kalmıştır. Dördüncüsü akışkan demokrasiyi mümkün kılan çevrim içi

uygulamaları ilk benimseyenler çoğunlukla küçük, internet merkezli partilerdir; bu, akışkan demokrasinin siyasal arenada düşük düzeyde bir kurumsallaşma ve görünürlük elde ettiği anlamına gelir (Deseriis, 2022, s. 467). Tüm bu nedenlerden ötürü akışkan demokrasinin genel geçer bir tanımlaması yapılmamış ve kavramın farklı kullanımları ortaya çıkmıştır.

Kavram, demokrasi kelimesinin önüne getirilen sıfat gereği genellikle geçici, hassas, hızla değişmeye meyilli olmakla ilişkilendirilir. ‘Akışkan’ sıfatı çok yönlülüğü ima eder (Sala, 2022, s. 87). Bilgi sistemleri açısından dört akışkan demokrasi örneği bilinir. İlk örnekte, Paulin, 2010 yılı nisan ayı ortasında kurulan bir öğrenci birliğinde akışkan demokrasiyi uygulamıştır. Birkaç hafta sonra, Mayıs 2010’da Alman Korsan Partisi, karar verme süreçlerinde bel kemiği görevi gören akışkan demokrasiye dayalı bir sistem olan *LiquidFeedback*’i onaylamıştır. Rusya’da Leonid Volkov ve Fyodor Krasheninnikov 2011 yılında akışkan demokrasi -bulut demokrasi- olarak nitelendirilebilecek <http://democratia2.ru> portalını başlatmışlardır. Polly adlı dördüncü bir sistem ise 2012’den beri Avustralya’da geliştiriliyor gibi görünüyor (Paulin, 2014, s. 221-222). 2014 yılı itibariyle yalnızca dört akışkan demokrasi sistemi bilinirken sadece iki faal örgüt, akışkan demokrasi uygulamalarını kullandıklarını iddia etmiştir: Alman Korsan Partisi ve Kanada merkezli Dünya Sanayi İşçileri (Hainisch & Paulin, 2016, s. 10). Akışkan demokrasinin uygulandığı örneklerin sınırlı sayıda olması kavramı tanımlamayı ve kavramayı zorlaştırır. Tekil bir örnekten yola çıkarak akışkan demokrasi modelini incelemek ve özünü kavramaya çalışmak yanlış değerlendirmelere neden olabilir. Akışkan demokrasi modelinin uygulandığı örneklerin artması bu modelin daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesine yardımcı olabilir.

Akışkan demokrasi, temsili demokrasinin basit bir uzantısı veya düzelticisi değildir. Akışkan demokrasi, kendi zemininde kavramsallaştırılması gereken ve gelişmekte olan bir siyasal temsil modelidir. Akışkan temsil, temsil edilen ile temsilciler, sıradan vatandaşlar ve siyasetçiler arasındaki sınırları geçirgen hale getirir. Akışkan demokrasi, delegeler ve yetki verenler arasında devam eden bir diyalogun yanı sıra liderlik pozisyonlarında bir değişimi öngören doğrudan bir temsil biçimidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, akışkan temsil, siyasi temsilin çok tartışılan krizine bir çözüm değilse de bir yanıt olabilir. Aynı zamanda akışkan demokrasi, modern toplumlarda doğrudan demokrasinin uygulanabilirliğine yönelik temel bir itiraza, tüm nitelikli vatandaşların gönüllü katılımına dayanan bir meclis oluşturmanın imkânsızlığına yanıt veriyor gibi görünür. Akışkan demokrasi, dijital medyanın düşük maliyetli olanaklarından yararlanarak siyasal katılımı fiziksel sınırlamalardan ayırır ve uzmanlaşma yoluyla ölçeklenebilirliğe dayalı karmaşık bir karar verme süreci sağlar (Deseriis, 2022, s. 467). Bu

demokrasi modeli, mümkün olduğu kadar doğrudan katılımı içeren temsili bir hükümeti amaçlar (Dege, 2016, s. 160). Böylece akışkan model hem oyların geçici olarak delege edilebilmesine dayalı ortak karar alma yöntemidir (Hainisch & Paulin, 2016, s. 10) hem de alternatif bir siyasi temsil modelidir (Deseriis, 2022, s. 467). Burada temel amaç temsili ve doğrudan demokrasi modellerinin olumsuzluklarından kaçınmak ve siyasal katılımı arttırmaktır.

3. AKIŞKAN DEMOKRASİNİN YAPISI

Akışkan demokrasi üç temel özelliğiyle tanımlanabilir: vekâleten temsil, gönüllü delegasyon ve çevrim içi müzakere. Diğer tüm özellikler bu temel özellikten birinin altında toplanabilir. Vekâleten temsil ilkesi, 1910'ların başında parlamentonun bir üye bir oy şeklindeki geleneksel kuralını değiştirerek güçlü orantılı temsili sağlamak için tasarlanmıştır. Gönüllü delegasyon ilkesi ise vatandaşların doğrudan oy verip vermemeyi seçmesine izin vererek daha fazla katılımı ve uzmanlığı teşvik etmek için 1960'larda ortaya konulmuştur. Çevrim içi müzakere ilkesi, sanal dünyada müzakereyi teşvik ederek katılımın kalitesini artırmak için 2000'li yılların başında uygulamaya konulmuştur (Valsangiacomo, 2022, s. 66). Akışkan demokrasinin bu üç özelliğinin ortaya konulması kavramın daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı düşünülür.

3.1. Vekâleten Temsil

Akışkan demokrasi literatüründe *proxy* (vekil, vekâlet, temsilci) kavramı yaygındır. *Proxy* kelimesi, Latince *procurare* fiilinden türemiştir; bu, birisinin adına (-*pro*) bir şeyle veya birisiyle ilgilenmek (-*curare*) anlamına gelir. Bu nedenle, çok çeşitli temsil biçimleriyle ilişkilendirilen belirsiz bir kavramdır. *Proxy* kelimesi, bir başkasının vekili olarak hareket eden bir vekâlet makamı, işlevi veya özellikle oy vermede başka birini temsil etme yetkisi olarak tanımlanır. Genel olarak başkalarını temsil etmek için bu yetkiyi üstlenen kişiyi ifade eder (Valsangiacomo, 2022, s. 66). Vekâleten temsilin akışkan demokrasinin ana unsurlarından biri olduğu düşünülür. Oy hakkının delege edilebilmesi akışkan modelin kilit unsuru olarak görülür.

Esas gaye, çoğu konunun referandumla karara bağlandığı demokratik bir sistemdir. Hiç kimsenin her konu için yeterli vakti ve bilgisi olmadığı göz önüne alındığında, oylar konuya göre yetkilendirilebilir. Diğer bir ifadeyle konuya göre farklı kişilere vekâlet verilebilir. Ayrıca yetkilendirmeler geçişlidir ve herhangi bir zamanda iptal edilebilir. Akışkan demokrasi bazen Delege Edilmiş veya Vekâleten Oylama (*Delegated or Proxy Voting*) olarak da adlandırılır (Behrens vd., 2014, s. 22). Vekâleten oy kullanmanın tarihi 19. yüzyıla kadar geriye götürülebilir. O dönem bu uygulama finans dünyası için önemliydi çünkü vekâleten oylama

yatırımcıların çok uzaklarda olsalar bile hisse senedi satın almalarına imkân tanımıştır. Böylece şirketler farklı bölgelerden yatırımcılar çekebilmişlerdir (Akbulak, 2023). Vekâleten oylamaya bir diğer örnek İngiliz gurbetçiler veya askerleri şahsen veya posta yoluyla oy kullanmaları mümkün değilse kendileri adına oy kullanacak yakın bir akrabayı vekil olarak tayin edebiliyorlardı. Fransa’da (posta yoluyla oy kullanmaya izin verilmiyor) vekâleten oy kullanma hakkı vardır; bazı İsviçre kantonlarında ve belediyelerde de *Stellvertretende Stimmabgabe* olarak adlandırılan bir uygulama ile oy pusulaları üçüncü kişiler tarafından da kullanılabilir (Valsangiacomo, 2022, s. 67).

El kaldırma yoluyla oylamanın yapıldığı toplantılarda diğer insanların oylarını kopyalamak mümkünken, akışkan demokraside bu amaçlanan bir prensip haline gelir. Herkes, saf demokrasiden temsili demokrasiye kadar kendi yolunu seçebilir; ilgi duyduğu alana katılarak, diğer tüm alanlarda kendi çıkarları doğrultusunda hareket edecek birine oyunu delege edebilir (Behrens vd., 2014, s. 22). Diğer bir ifadeyle belirli alanlarda oy kullanması için bir başkası yetkilendirilebilir. Böylelikle katılımcılara doğrudan oy kullanma veya oyunu delege etme seçeneği sunulmuş olur.

3.2. Gönüllü Delegasyon

Vekâleten temsil kapsamında gerçekleşen yetki devri, mevcut seçim uygulamalarından kökten farklı değildir. Vatandaşlar, belirli bir zaman dilimi için tüm konularda kendilerini temsil eden bir adayı seçerek siyasi tercihlerini ifade ederler. Ancak akışkan demokrasi bağlamında, yetki verme fikrinin genellikle gönüllü olduğu varsayılır. Delegasyonların gönüllülüğü, özgür rol seçiminden, yani bireysel vatandaşların oy kullanma yetkisini elinde tutma veya belirli bir konu söz konusu olduğunda bunu devretme özgürlüğünden kaynaklanır (Valsangiacomo, 2022, s. 68). Akışkan demokraside seçmenler oylarını delege edebilirler. Bu devir belirli bir konu başlığı veya tüm konular içinde geçerli olabilir. Takdir seçmenlere bırakılır.

Temsili demokraside ise seçilmiş temsilciler üzerindeki kontrol sınırlıdır. Bunun aksine akışkan demokrasi, bir delegasyonu istediğiniz zaman tüm konular, bazı konular ve hatta tek bir konu için değiştirmenize veya iptal etmenize olanak tanır. Sonuç olarak bu, seçmenlere herhangi bir zamanda herhangi bir konuya, yalnızca kendileri karar vererek müdahale etme yetkisi verir. Böylece politikacıların gücü sınırlanır. Seçmenler eylemlerine ikna olduğu sürece delegasyon devam eder (Behrens vd., 2014, s. 25-26). Akışkan modelde delegasyonlar anında geri çağrılabilir. Bu, bir delegenin görev süresinin önceden belirlenmediği, tamamen delege eden tarafından belirlendiği anlamına gelir. Dolayısıyla doğrudan/vekâlet alternatifini temsil yetkisini

çoğunluğa açarken, anında geri çağırma mekanizması, temsil tekeli elinde bulunduran bir siyasi elitin oluşumunu engellemeyi amaçlar (Deseriis, 2022: 470).

Gönüllü yetki devri fikri önemli normatif varsayımlara dayanır. Gönüllü delegasyonların kendi kaderini tayin hakkını güçlendirdiği iddia edilir. Bu aynı zamanda vatandaşlar için mümkün olduğu kadar esnek bir siyasi temsil veya katılım hakkını da beraberinde getirir. Bir yandan, delegasyonların alana özgü olması ve kolay uyarlanabilirliği sayesinde siyasi katılım daha esnektir. Seçmenlerin seçim tarihini beklemeden vekili cezalandırmasına veya ödüllendirmesine olanak tanıyan anında geri çağırma ilkesi, esnekliği teşvik eden ve değişen değer ve görüşlere uyum sağlayan aynı zamanda vatandaşları vekillerin kötü davranışlarından koruyan ve self-determinasyon ilkesinin ihlallerini önleyen resmi bir mekanizmadır. Öte yandan, delegelerin serbest seçimi sayesinde vatandaşların tercihlerine ilişkin bilgi akışı da daha ayrıntılıdır ve potansiyel delege havuzu mümkün olduğu kadar geniş tutulduğu sürece devam eder (Valsangiacomo, 2022, s. 69). Dinamik yapısı ile delegasyon sisteminin akışkan demokraside önemli bir yer tuttuğu söylenebilir. Her seçmenin her konuda ayrıntılı bilgi sahibi veya uzman olamayacağı için delegasyon sistemi seçmenlerin belirli konularda kendilerinin oy kullanmalarına diğer konularda ise oylarını delege etmelerine olanak sağlar. Ancak bu delegasyon sınırsız değildir; istenilen zamanda geri alınabilir ve başka biri delege tayin edilebilir.

3.3. Çevrim İçi Müzakere

Demokrasi ve karar alma sadece oy vermekle ilgili değildir, aynı zamanda katılımcıların fikir oluşturmasına imkân tanıyan bir tartışma sürecine de ihtiyaç duyar. Düşüncelerini ifade etme ve bunları tartışabilme yeteneği demokrasinin ayrılmaz bir parçasıdır, çünkü farklı argümanlara ilişkin bilgi, makul karar almanın temelidir. Akışkan demokraside diğer insanların desteğini kazanmak amacıyla insanları yapıcı önerilerde bulunmaya teşvik eden yapılar bulunur (Behrens vd., 2014, s. 59). Çevrim içi müzakereler sağlıklı karar vermenin önemli bir unsuru olarak düşünülebilir. Bu müzakereler sayesinde katılımcıların politika önerilerine ve karar alma süreçlerine katkıda bulunmaları beklenir.

Çevrim içi müzakereler herkesin eşit haklara sahip olduğu kolektif bir süreçtir. Bu kolektif süreç şu şekildedir:

- her katılımcının kendi tercihi göre bir inisiyatif ekleyebileceği alternatif inisiyatif grupları,

- alternatif inisiyatiflerin ne zaman yayınlanabileceğini, güncellenebileceğini veya belirli inisiyatlara nihai olarak ne zaman oy vermenin mümkün olacağını belirleyen önceden tanımlanmış bir zamanlama çerçevesi,
- inisiyatiflerin belirli bir destekçi kotasına ulaşması gerekliliği ve
- tüm katkıların (inisiyatif ve önerilerin) özel algoritmalar kullanılarak destekçilerine ve bireysel sıralamalarına göre sıralanması (Behrens vd., 2014, s. 63-64).

Bu dinamik yapı, kolektif karar alma süreçlerine katılımcıların desteğini hedefler. Akışkan demokrasi katılımcıların yasa önerisinde bulunabilecekleri mekanizmaları içerir. Akışkan modelin çevrim içi müzakereyi teşvik ettiği düşünülür.

4. AKIŞKAN DEMOKRASİNİN FİKRİ KÖKENLERİ

Akışkan demokrasi yeni bir kavram olarak düşünülebilecekse de kavramın kökeni çok eskilere dayandırılabilir. Akışkan demokrasinin günümüzdeki halini alması farklı isimlerin katkısı ile mümkün olmuştur. Kavramın daha net anlaşılması açısından akışkan demokrasinin fikri kökenlerine değinilecektir.

4.1. Akışkan Demokrasi ve Lewis Carroll

Alice Harikalar Diyarında adlı eserin İngiliz yazarı Charles Dodgson (Lewis Carroll mahlası ile tanınır) akışkan demokrasi fikrinin kendisini teorik olarak ilk kez 1884 yılında *The Principles of Parliamentary Representation* başlıklı çalışmasında ortaya koymuştur (Ramos, 2015, s. 181). Bu çalışmada, Dodgson vekâleten oylamayı (bağlayıcı temsiliyete sahip ve geri çağırmaya tabi bir vekil aracılığıyla oylama) geçişli olabilen, bir diğer ifadeyle hem geçici hem de meta delege edilen bir vekâleten oy olarak açıklıyor. Öneri, en iyi adayları seçebilecek, en adil temsili sağlayacak ve azınlık tercihlerini savunabilecek bir yöntem elde etme kaygılarından doğmuştur (Sala, 2022, s. 87). Bu çerçevede Dodgson seçim sisteminde değişiklikler önermiştir.

Dodgson çalışmasında seçimlerde kullanılan oyları bir tür para birimi olarak ele alır. Oyun bir adaya harcanabileceğini, o adayın da sizden aldığı oyu başka bir adaya harcamakta özgür olduğunu ifade eder. Dodgson'ın sistemi, çalışmasının yayımlanmasının üzerinden bir asırdan fazla zaman geçtikten sonra, alternatif demokrasi modellerine ilişkin en ilginç yeni düşüncelerin bazılarında merkezi bir rol oynamaya başlamıştır. Yaklaşım bazen 'vekâleten' veya 'delege' oylama olarak adlandırılır. Akışkan bir demokraside, seçmen ile aday arasındaki çizgi geleneksel demokrasiden çok daha akışkandır, çünkü oylar tam olarak daha geniş bir seçmen ağı üzerinden akabilir (Johnson, 2012, s. 168-169). Dodgson'ın önerdiği sistemde seçimde

adaylara, aldıkları oyları kendileri için kullanma, bu oyları diğer adaylara delege etme veya kullanmadan bırakma seçeneklerini sunulur (Dodgson, 1984, s. 41-42). sistemin amacı seçmenlere belirli konularda karar alma yetkisini vermek değildir. Sistem özellikle halkın seçilmesi (diğer bir ifadeyle, temsilciler meclisi üyelerinin seçildiği temsili demokrasi) amaçlı olduğunu belirtmek gerekir. Ayrıca oyların devri (kendi önerisine göre) seçmenler tarafından değil, temsilciler tarafından gerçekleştirilecektir (Behrens, 2017, s. 7-8). Bu modelinin öncelikli hedefi Temsilciler Meclisi üyelerinin seçimlerinde oyların boşa gitmesinin önüne geçmektir (Dodgson, 1884, s. 30-32).

Dodgson muhtemelen temsilcilere aldıkları oyları devretme konusunda yetki verilmesini öneren ilk kişi olsa da, önerisi insanların belirli konularda verilen kararlara katılımını sağlayacak herhangi bir unsur içermemiştir (Behrens, 2017, s. 8) ve oyların delege edilmesi seçmenlerin değil, seçilen temsilcilerin inisiyatifine bırakılmıştır.

4.2. Akışkan Demokrasi ve Gordon Tullock

Gordon Tullock, 1967 yılında *Toward a Mathematics of Politics* adlı çalışmasında, her seçmenin doğrudan katılım yoluyla kendini temsil edebileceği veya alınan oy sayısı ile tam orantılı bir oylama ağırlığına sahip olacak bir temsilci için oy kullanabileceği bir siyasi sistem önermiştir (Deseriis, 2022, s. 470). Ayrıca meclis tartışmalarının televizyonda yayınlanması gerektiğini belirtirken doğrudan katılım seçeneği üzerinde durmuştur (Sala, 2022, s. 88). Tullock'ın bu önerisiyle dijital teknolojilerin katkısını hedeflediği söylenebilir.

Tullock'ın önerisi, her seçmenin kararlara doğrudan mı yoksa temsil yoluyla mı katılacağına kendisinin karar verebileceği bir demokrasiye doğru atılan ilk adım olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla doğrudan ve temsili demokrasinin bir melezidir. Bununla birlikte, önerisi hâlâ akışkan demokrasiden en az iki önemli açıdan farklılık gösterir: Ne konuya göre yetki devri (yani farklı konu alanları için farklı kişileri yetkilendirmek) ne de aktarılan oy ağırlığının anında iptal edilebilmesi Tullock'ın önerdiği modelin bir parçası değildir (Behrens, 2017, s. 9). Tullock'ın modeli inisiyatif seçmenlere bırakması açısından önemlidir.

4.3. Akışkan Demokrasi ve James C. Miller

Tullock'ın hemen ardından iki yıl sonra James C. Miller 1969 yılında *A program for direct and proxy voting in the legislative process* başlıklı çalışmasına, neden insanların yerel sorunlar bağlamında katılımcı demokrasiden bahsederken hem ulusal hem de eyalet çapında yasama kararlarının seçilmiş temsilciler aracılığıyla alındığı sorarak başlamış ve doğrudan oy vermenin daha iyi özelliklerini bir miktar temsilin pratik gerekliliğiyle uyumlu hale getirecek bir model

tasarlamıştır (Miller, 1969). Bu modelle Miller, sonradan akışkan temsilin ana omurgasını oluşturacak olan iki unsur eklemiştir: Delegelerin kalıcı olarak geri çağırılması ve konuya dayalı delegasyon (Deseriis, 2022, s. 470-471).

Miller, doğrudan ve vekâleten oylamayı akademik tartışmaya dâhil etmiştir. Amerikan yasama sisteminden örnek vererek Miller, seçilmiş temsilcilerin ulusal meselelerdeki yeterlilik seviyelerine bakılmaksızın, her zaman kendi bölgelerindeki tüm insanlar adına oy kullandığını belirtir ve bu duruma itiraz eder. Periyodik olarak iki yıl veya daha fazla bir süre için temsilci seçmek yerine, neden vatandaşların istedikleri kadar doğrudan oy kullanmasına veya başkasına vekâlet vermesine izin verilmiyor diye sorar. Böylece farklı alternatifler ortaya çıkar. İlgili seçmenler, her konuda oy kullanabilir. Bir başkası oyunu zamanı ve bilgisi olan birine delege edebilir. Bununla birlikte, seçmenlerin çoğu, bu aşırı uçların bir arada olduğu alternatifleri dener. Önemli konularda bizzat oy kullanır ve daha az önemli gördüğü konularda alınacak kararlar için oyunu başkasına delege edebilir. Miller'ın bu teklifi hem doğrudan oylamayı hem de vekâleten oylamayı mümkün kılar (Miller, 1969, s. 108). Miller'a göre, gönüllü delegasyonda zıt sonuçların ortaya çıkması şaşırtıcı değildir. Bir vatandaşın ya tüm oy verme yetkisini her zaman elinde tutması, sistemi fiili saf, doğrudan demokrasiye dönüştürmesi ya da oylarını her zaman devretmesi mümkündür. Ancak uygulamada Miller, vatandaşların çoğunluğunun oy verme yetkisini bazı konularda devrederken diğerlerinde koruduğu bir ara durumun daha muhtemel olduğunu öne sürer (Valsangiacomo, 2022, s. 69). Miller, hem herhangi bir konuda doğrudan şahsen oylamayı hem de partilerden ve parlamentodan bağımsız olarak düşünülebilecek meclis dışından bir temsilci aracılığıyla oy kullanma hakkını savunur (Sala, 2022, s. 88). Sıradan vatandaşların ve uzman delegelerin bir arada var olmasını ve işbirliği yapmasını bekler. Bu sistem, klasik iş bölümü teorisinden yararlanır ve sistemin elitist demokrasinin veya teknokrasinin tuzaklarına düşmeden uzmanlığı en üst düzeye çıkarması beklenir. Katılım maliyetinin düşük olması nedeniyle gönüllü delegasyon sistemi daha kapsayıcıdır ve böylece uzmanlaşmış iş gücüyle vatandaşlara fahiş giriş ve bilgi maliyetleri yüklemeyen geniş bir uzmanlık yelpazesi harekete geçirilir (Valsangiacomo, 2022, s. 69-70). Böylece hem doğrudan hem de temsili demokrasinin olumlu özellikleri bir sistem içinde bir araya getirilir.

Miller'ın önerdiği modelin uygulanabilmesi bilgisayar teknolojilerine bağlıdır. Miller, gelecek 20-30 yıl içinde her evde bilgisayara bağlı bir konsol olacağını öngörmüştür. Miller'a göre, böyle bir bilgisayar konsolu sadece çocukların ödevlerini yapmaları, alışveriş listelerinin hazırlanması veya fatura ödenmesi için değil, aynı zamanda seçmenlerin her konuda siyasi

kararlar alabilmesi için de kullanılabilir. Tıpkı Tullock gibi Miller da seçmenlerin bilgisayar teknolojisini kullanarak her konu üzerinde oy verebileceklerini veya isterlerse oylarını bir temsilciye delege edebileceklerini belirtmiştir. Ayrıca böyle bir delegasyonun ne kadar süre yürürlükte kalacağına seçmenlerin karar verebilmesi gerektiğini vurgulamışlardır (Miller, 1969, s. 107-108). Delegelerin kalıcı olarak geri çağırılması ve konu bazlı delegasyon Miller'ın akışkan demokrasi literatürüne katkıları olarak öne çıkarken, kendi önerisini akışkan demokrasi modelinden ayıran fark vekil (temsilci) olarak oy alan delegelerin oylarını daha fazla devretmelerine açıkça izin verilmemesidir (Behrens, 2017, s. 10). Miller'ın tasarladığı modelde bu konuya değinilmemiştir.

4.4. Akışkan Demokrasi ve Byran Ford

2000'li yılların başlarında Byran Ford *Delegative Voting* ve *Delegation Democracy* başlıklı çalışmaları ile akışkan demokrasi literatürüne katkıda bulunmuştur. İlkinde tercihli oy pusulası olmadan bireyleri seçerken oyların boşa gitmesinin nasıl önlenebileceğine yanıt arar. Bu yöntem, Lewis Carroll'ın fikirlerinin daha da geliştirilmesi olarak görülebilir (Behrens, 2017, s. 12). İkincisinde ise altı temel prensip sıralayarak kendi demokrasi modelini ortaya koyar:

- Rol seçimi: Her üye, bireysel olarak pasif veya delege olarak aktif bir rol almayı seçebilir. Delegelerin ne kadar aktif oldukları ve hangi alanlarda faaliyet gösterecekleri konusunda daha fazla seçenekleri vardır.
- Katılımın önündeki engellerin az olması: Delege olmanın zorluğu veya maliyeti azdır. Kampanya yapmayı veya rekabetçi bir seçimi kazanmayı gerektirmez.
- Devredilen yetki: Delegeler örgütsel süreçlerde kendileri ve kendilerini delege olarak tayin eden kişiler adına yetki kullanırlar. Delegeler farklı düzeylerde karar yetkisine sahiptir.
- Bireylerin mahremiyeti: Sosyal baskı veya zorlamadan kaçınmak için bireylerin verdiği tüm oylar diğer bireylere veya delegelere ifşa edilmez.
- Delegelerin hesap verebilirliği: Delegelerin oylarına ve genel olarak topluma karşı hesap verebilirliğini sağlamak için delegeler tarafından alınan tüm resmi istişare kararları kamuoyuna açıktır.
- Yeniden delegasyon yoluyla uzmanlaşmak: Delegeler, yalnızca bireyler adına 'pratisyenler' olarak doğrudan hareket edebildikleri gibi yeniden delegasyon yoluyla 'uzmanlar' olarak birbirleri adına da tasarrufta bulunabilirler (Ford, 2002, s. 4-6).

Ford, bireylerin siyasi süreçlere tekil seçmenler olarak mı yoksa delegeler olarak katılacağını belirleyebilmeleri gerektiğini savunur. Ford ayrıca meta delegasyon özelliğini ortaya atan ilk

kişidir (Deseriis, 2022, s. 471). Ford'un akışkan demokrasiye katkısı oyların birden fazla geçişliliğini tasarlamasıdır (Bayra, 2022, s. 678). Önceki modellerde oyların bir kez delege edilmesi mümkünken; Ford'a göre, oylar, birden fazla kez delege edilebilir. Meta delegasyon ilkesi, delegelerin (vekil olarak da adlandırılır) vekâlet anlaşmalarını daha fazla uzmanlık arayışı içinde diğer delegelere devretmelerine olanak tanır. Bu, delegasyonların yalnızca gönüllü ve esnek değil, aynı zamanda geçişli olduğu anlamına gelir. Örneğin A kişisi bir seçmen, B ve C iki delege ve X ise bir siyaset meselesi olsun. A kişisi, oy hakkını B'ye delege ederse ve B de bunu başka bir delege olan C'ye devrederse; C, X konusunda üç oy vererek A, B ve C'nin oy gücünün tamamını kullanabilir (Valsangiacomo, 2022, s. 70).

Bir bilgisayar bilimcisi ve merkezi olmayan ve dağıtık sistemler uzmanı olan Ford, merkezi bir bürokrasiye bel bağlamadan belirli politika alanlarında uzmanlığa değer verebilecek ideal tipte bir organizasyon tasarlamakla ilgilenir. Bu nedenle, Ford, dijital ağların kendi kendini örgütleyen ve yeni ortaya çıkan özelliklerine dayanan, aşağıdan yukarıya bir siyasi iş bölümüne izin vermek için meta delegasyon mekanizmasını geliştirir (Deseriis, 2022, s. 471). Eğer yeniden (birden fazla) delegasyona izin verilmezse, birinci düzey delegelerin sayısı muhtemelen aşırı derecede artacak ve görevlerinde zorlanacaklardır. Tek seviyeli bir yetki devri modeli, ne uzmanlık ve yetenek farklılıklarının önemli olduğunu ne de karmaşık görevler için uzmanlaşma ve iş bölümünün gerekli olduğunu kavrayabilir. Bu nedenle meta delegasyona ihtiyaç duyulur. Ancak seçmenlerin zincir üzerinde daha fazla denetim imkânı elde etmeleri ve kendi kaderlerini tayin haklarını kaybetmemeleri için tedbirler alınabilir. Bu hususta delegasyonlara kısıtlamalar getirilebilir. Bir diğer tedbir ise anında geri çağırma ilkesidir. Bu önlemlerin her ikisi de delegasyonun herhangi bir düzeyine genişletilebilir (Valsangiacomo, 2022, s. 70). Ford'un katkısıyla akışkan modele daha önce çerçevesi çizilmemiş bir konu olan delegasyonların geçişliliği ilkesi ortaya konulmuştur.

4.5. Akışkan Demokrasi ve John Washington Donoso

Orijinal akışkan demokrasi kavramı ilk olarak 2000 yılında Sayke rumuzlu John Washington Donoso tarafından ortaya konulmuştur (Behrens & Deseriis). Donoso yayınladığı bir wiki'de akışkan demokrasiyi bir soruyu argüman olarak alan ve grup tercihine göre sıralanmış bir yanıt listesi veren bir sistem olarak tanımlar. Ayrıca akışkan modeli doğrudan ve temsili demokrasi arasındaki çizgide ilerleyen bir oylama sistemi olarak değerlendirir. Akışkan demokrasinin her iki sistemin avantajlarını birleştirirken kusurlarını da ortadan kaldırdığını iddia eder (Donoso, 2003). Başka bir ifadeyle, akışkan demokrasi, bir grup kullanıcının kolektif olarak belirli soruların yanıtlarını bulmasına ve politika önerilerini verimli bir şekilde taslak haline

getirmesine yardımcı olacak bir prosedür olarak tasarlanmıştır (Valsangiacomo, 2022, s. 71). Donoso'nun akışkan demokrasiyi çevrim içi müzakere aracı olarak düşündüğü ifade edilebilir. Karşılaşılan bir soruna veya siyaset meselelerine dair en iyi çözüm önerilerinin arandığı bir sistem olarak değerlendirilebilir.

Donoso'nun ortaya koyduğu model, vekâleten oylamayla karar almaya yönelik bir yazılım motoru değildir. Teorik olarak çevrim içi kullanıcıların sorularına daha iyi yanıtların önerilebileceği bir sistemdir. Dinamik oy delegasyonu fikrini önermiştir ama bir soruna dair karar mekanizması olarak değil; yalnızca bir sorunun cevaplarını veya sonuçlarını sıralamak için bir yöntem olarak tasarlamıştır (Mendoza, 2015, s. 47). Bu formülasyonda akışkan demokrasi, yeni bir demokratik temsil modeli olarak değil, kamu kaynaklarının - örneğin bir sivil altyapı veya bir halk sağlığı sistemi - ortak yönetimini desteklemek için bilgilerin derlendiği ve fikir alışverişinin yapıldığı bir alandır. Donoso, verilen yanıtların ve bilgilerin başkaları tarafından bilgilendirilmemizi sağlayan bir mekanizma olmasına karşın vekâleten oylamanın (ve geleneksel demokratik temsilin) gücü başkalarına devrettiğimiz bir mekanizma olarak işlediğini vurgular. Özetle, Donoso'nun akışkan demokrasi kavramı, bir yetkilendirme prosedürünü değil, ağ bağlantılı demos'larda mevcut olabilecek uzmanlığı değerlendirmeyi amaçlayan bir bilgi sınıflandırma sistemini belirlemesi bakımından vekâleten oylamadan farklıdır (Deseriis, 2022, s. 471). Başlangıçta Donoso, akışkan demokrasiyi bir oylama sistemi olarak tanımlayarak bu kavramı açıkça siyasal alanla ilişkilendirmiştir (Valsangiacomo, 2022, s. 71). Ancak daha sonra, bu modelin geleneksel hükümetlerde kullanılmasını veya mevcut seçim yöntemlerinde reform yapmayı amaçlamadığını belirterek bu iddialardan uzaklaşmıştır (Mendoza, 2015, s. 47). Donoso, verilen yanıtların bir topluluğu en çok önerilen yanıtı seçmeye zorlamaması nedeniyle vekâleten oylamaya dayalı bir akışkan demokrasi modelinden farklı olduğunu iddia etmiştir. Donoso'ya göre, başkaları tarafından bilgilendirilmemizi sağlayan bir mekanizma yerine, oy vekâleti (ve geleneksel demokratik temsil), gücü başkalarına devrettiğimiz bir mekanizma olarak hareket eder (Behrens & Deseriis). Donoso'nun ortaya koyduğu modelin bireylerin fikir alışverişinde bulunmasını, sorulan sorulara verilen yanıtların listelenmesini ve bilgi paylaşımını amaçladığı ancak bu sistemi nihai karar alma mercii olarak görmediği ifade edilebilir.

5. BİR AKIŞKAN DEMOKRASİ YAZILIMI: LIQUIDFEEDBACK ÖRNEĞİ

Akışkan demokrasi konusu kafa karıştırıcı olabilir çünkü demokrasinin akışkan modeli temelde birbirinden farklı olan birçok fikir ve projeye eklenmiştir. Soyut bir kavram olan akışkan demokrasi, Almanya'da Korsan Parti hareketinin kullandığı yazılım olan *LiquidFeedback* ile

sıklıkla karıştırılıyor (Mendoza, 2015, s. 47). Bu nedenle akışkan demokrasi modeli temel alınarak geliştirilen *LiquidFeedback* yazılımının ortaya konulmasının akışkan demokrasi modeline ilişkin anlam karmaşasının ve kavramsal karışıklığın giderilmesine yardımcı olacağı düşünülür.

Alman Korsan Partisi, 2006 yılında bilgiye ücretsiz erişim ve mahremiyetin korunması olarak anlaşılan internet özgürlüğüne adanmış bir parti olarak kurulmuştur. Parti, ilk üç yılında kongrelerinde tüm üyelere oy hakkı veren radikal demokratik bir örgütsel yapıyı benimsemiştir. Ancak 2009 yılında internet sansürüne karşı yürütülen başarılı bir kampanya sonucunda partinin üye sayısı on kat artmıştır. Korsanlar, dört eyalet parlamentosunda (Berlin, Kuzey Ren Vestfalya, Saarland ve Schleswig-Holstein) ve Avrupa Parlamentosu'nda temsil hakkı kazanmıştır. Üye sayısı 30.000'in üzerine çıkmıştır. Bu ani genişleme, politika önerilerinde bulunma ve bunları oylama konusunda hepsi eşit güce sahip olan binlerce katılımcının yer aldığı parti kongrelerinin nasıl yönetileceği ve üyelerin karar alma kapasitelerini ellerinden almadan katılımın nasıl ölçeklendirileceği sorununu gündeme getirmiştir (Deseriis, 2022, s. 474). Bu ihtiyaca binaen *LiquidFeedback* yazılımı kullanılmaya başlanmıştır.

2009 yılında Jan Behrens, Axel Kistner, Andreas Nitsche ve Björn Swierczek sadece akışkan demokrasi ile ilgili fikirleri değil, aynı zamanda akışkan demokrasi fikirlerinin ötesine geçen orantılı azınlık temsili ve tercihlili oylama gibi diğer özellikleri içeren *LiquidFeedback*'i geliştirmişlerdir (Behrens, 2017, s. 15). Bu yazılım çok sayıda insanın partilerinde veya örgütlerinde karşılaştıkları sorunları dile getirmesine, müzakere etmesine ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerine sunmasına olanak tanır. Yazılım doğrudan ve temsili karar alma sistemlerini birleştirerek her kullanıcıyı potansiyel bir siyasetçi yapmak için tasarlanmıştır. Herhangi bir üye başka bir üyeye vekâleten oy verebilir. Böylece bir temsilciye oy vermek yerine kişisel bir delege atayabilir (Ramos, 2015, s. 181). Bu yazılım, herhangi bir partiden bağımsız olarak, siyasi partilerin veya diğer kuruluşların kendi bünyelerinde akışkan demokrasiyi uygulamalarına yardımcı olmak için hazırlanmıştır. Akışkan demokrasi modelinin temel unsurlarının yanı sıra, kullanıcıların tüm katılımcılara eşit davranıldığı kolektif bir karar alma sürecine dâhil olmalarına yardımcı olmak için belirli bir kurallar dizisi akışkan demokrasi fikriyle harmanlanmıştır (Behrens, 2017, s. 15).

LiquidFeedback farklı türde kararlar vermek için kullanılabilir, örneğin:

- bir kuruluşun bütçesini etkileyen kararlar almak,
- bir kuruluşun manifestosunu değiştirmek veya buna karar vermek,
- bir kuruluşun tüzüğüne değişiklik yapılması veya

- parlamento üyelerine tavsiyelerde bulunmak (Behrens vd., 2014, s. 69).

LiquidFeedback'te karar alma süreci dört aşamada gerçekleşir: Kabul, tartışma, doğrulama ve oylama. Kabul aşamasında, katılımcılar bir inisiyatif sunabilir (bir politika önerisi, parti içi örgütsel bir mesele, parti platformu için bir teklif vb.). Başlatıcılar, bir başlangıç yeter sayısını geçmek ve inisiyatifi tartışma aşamasına taşımak için diğer seçmenlerin ve özellikle de yüksek oy ağırlığı olan delegelerin desteğini aramalıdır. Tartışma aşamasının amacı çevrim içi bir forumu çoğaltmak değildir. Ancak başlatıcıların değişiklik önerilerini benimseyerek inisiyatifi değiştirmeye istekli olup olmadıklarını doğrulamak için tasarlanmıştır. Bu noktada değişiklik önerilerinde bulunanlar, destekleri için istedikleri değişikliklerin yapılmasını şart koşabilirler. Tartışma aşaması sona erdiğinde, inisiyatifin onaylanması aşamasına geçilir. Bu aşamada, inisiyatifler düzenlenemez. Destekleyenler, başlatıcıların son dakika değişiklikleri yapmadıklarını doğrular ve desteklerini sürdürmeye veya geri çekmeye karar verir. İnisiyatiften memnun olmayan potansiyel destekçiler - örneğin değişiklik önerileri reddedildiği için - orijinal inisiyatifin değiştirilmiş bir kopyasından oluşabilen rakip bir inisiyatif sunabilirler. Bu özelliğin taktiksel olarak kullanılmasını önlemek için tüm inisiyatiflerin onay aşamasının sonunda ikinci bir nisaba ulaşması gerekir. Son olarak, oylama aşaması, inisiyatifin türüne bağlı olarak farklı oylama sistemleri kullanılır (Deseriis, 2022, s. 473). İnisiyatifler veya öneriler yeterli oya ulaşır ise tasarı veya politikaya dönüşür (Kurtuluş, 2018). Karar alma sürecindeki yapılandırılmış müzakere süreci, *LiquidFeedback*'in merkezi ve en ayırt edici yönüdür. Yapılandırılmış tartışma, yapıcı geri bildirim ve eleştiriyi teşvik etmeyi amaçlar. Yazılım, demokratik bir karar alma süreci için kullanılan diğer müzakere biçimlerini tamamlaması beklenir (Valsagiacom, 2022, s. 72).

LiquidFeedback'in bir diğer ayırt edici özelliği, kullanıcılara oylarını konuya göre diğer kullanıcılara delege etmesine imkân tanınmasıdır. Yazılımın tasarımcıları, tüm katılımcıların eşit derecede bilgili olduğunu ve her siyasi konuya ilgi duyduğunu varsaymak yerine, belirli inisiyatiflerde delegasyonlara izin verir. Vekâleten oy kullananlar, bu oylarını diğer delegelere devrederek güven ağlarının oluşmasını kolaylaştırabilir. Ancak bu tür bir güven, herhangi bir anda iptal edilebileceğinden açık bir çek değildir. Delegasyon sürecinin akışkanlığı, kökleri internetin merkezi olmayan doğasında yatan ve yeni ortaya çıkan bir siyasi protokoldür (Behrens & Deseriis, 2015) Geçişli delegasyonlar tüm sistemin merkezinde yer alır ve tüm karar alma sürecinde önemli bir rol oynar (Deseriis, 2022, s. 472). Platform, üç delegasyon düzeyi arasında ayırım yapar:

- Bir organizasyonel birim içindeki tüm konu başlıklarındaki her mesele için delegasyon (örneğin siyasi partinin bir şubesi veya organizasyonun tamamı),
- Bir organizasyonel biriminin belirli bir konu başlığındaki (örneğin “trafik”) tüm meselelerde delegasyon,
- Birlikte oylanacak, hâlihazırda mevcut, birbiriyle yarışan tekliflerden oluşan bir grup olan tek bir konu için delegasyon (Behrens vd., 2014, s. 26).

Herkes bir fikir öne sürebildiğinden ve kullanıcılar hem bir konu üzerinde tartışabildiğinden hem de bu yetkisini başkalarına delege edebildiğinden, işlevsel olarak temsilci veya politikacıları sistemden uzaklaştırır. Bir kullanıcı delegasyonlar aracılığıyla güç kazanabilir ve aynı hızla güç kaybedebilir. Böylece akışkan demokrasi fikri hayata geçer (Ramos, 2015, s. 182). Dinamik yapısıyla akışkan demokrasi yazılımının seçmen veya siyasetçiler arasında ayırım yapmadığı anlaşılır. Her bir katılımcı ya bizzat süreçlere dâhil olur ya da seçim (oy) hakkını ve otoritesini delege edebilir.

Gizli oy pusulalarının kullanımına izin vermemesi, *LiquidFeedback*'in bir diğer özelliğidir. Şeffaflığı sağlamak ve elektronik dolandırıcılığı önlemek için yazılım, herkes tarafından kaydedilen ve doğrulanabilen bir oylama sistemi kullanır. Ancak oy vermenin kamusal niteliğinin bir bedeli vardır. Çünkü modern demokrasilerde, oy vermenin mahremiyeti ve anonimliği, bireysel özerkliği ve seçme özgürlüğünü korumak için temel kabul edilir. *LiquidFeedback*, gizli oylamanın istendiği veya gerekli olduğu ortamlar için uygun değildir. Ancak bu sınırlılık, Almanya'nın Friesland ve Rothenburg ilçeleri ile Wunstorf ve Seelze şehirlerinin, vatandaşlarına çeşitli konularda danışmak için yazılımı benimsemelerini engellememiştir (Behrens & Deseriis, 2015). *LiquidFeedback* platformu oylamanın doğrulanabilirliğini sağlamak için delegasyonların tahsisi de dâhil olmak üzere tüm kararları şeffaf ve tüm katılımcılar tarafından görülebilir hale getirmek için tasarlanmıştır (Deseriis, 2022, s. 473). Bu platformda şeffaflığın sağlanması adına tüm süreçler kayıt altına alınır ve denetlenebilir. Katılımcılar verileri istedikleri an kontrol edebilirler. Böylece tartışmaya yer bırakmayacak bir yapı hedeflenir.

LiquidFeedback platformu, akışkan demokrasiden çok daha fazlasını içerir: Akışkan demokrasi, *LiquidFeedback*'in ayrılmaz bir parçası olsa da *LiquidFeedback*, katılımcılarına her katılımcının eşit haklara sahip olduğu ölçülenebilir bir tartışma sürecine katılma yetkisi verir. *LiquidFeedback*, katılımcılara devam eden karar süreçlerine katılabilecekleri imkânları sağlar. Platform, demokratik çoğunluk yönetimi ilkesini takip ederken, karar alma süreci etkin azınlıkların diğer azınlıklara zarar vermesini engellemek için birden fazla mekanizma içerir

(Behrens vd., 2014, s. 111). Eşit bir tartışma sürecinde örgütlenme için gerekli olan dört husus *LiquidFeedback*'te mevcuttur:

- iş bölümü yoluyla ölçeklenebilirlik (geçişli delegasyonlar/akışkan demokrasi ile gerçekleştirilir),
- azınlıkların orantılı temsili (kolektif tartışma süreciyle gerçekleştirilir = moderatöre/lidere ihtiyaç duyulmaz);
- şeffaf olmayan lobciliğe karşı koruma (tamamen şeffaf bir karar süreciyle gerçekleştirilir),
- alternatif inisiyatiflere eşit muamele (tercihli oylamayla gerçekleştirilir) (Behrens & Deseriis, 2015).

Tüm bu önlemler katılımcıların seslerinin eşit bir şekilde duyulmasını ve karar alma süreçlerine katılımlarının artırılmasını hedefler. *LiquidFeedback* yazılımının akışkan demokrasinin fiiliyata dökülmesi hususunda örnek bir model sunduğu söylenebilir.

6. AKIŞKAN DEMOKRASİYE VE LIQUIDFEEDBACK'E YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Geçişli ve esnek delegasyon sistemi akışkan demokrasinin merkezinde yer alır. Bir yurttaş oyunu bir başkasına delege edebilir. O delege de aynı şekilde aldığı oyu, diğer bir delegeye devredebilir. Böylece bir temsilci/vekil birikmiş delegasyonları alabilir. Son aşamada nihai karar için daha yüksek temsil gücüne sahip delegeler oluşabilir (Sala, 2022, s. 89). Bu geçişli ve sınırsız delegasyon hakkının, akışkan demokraside ve *LiquidFeedback* platformunda temel sorun olarak görülen gücün bazı delegelerin elinde yoğunlaşması (StreetDogg, 2012) ve süper delegelerin (Deseriis, 2022) varlığına yol açtığı düşünülür.

Pek çok kişi, delegasyon yetkisinin çok düzeyli oluşunun (delegasyonların geçişliliğini kullanarak) denetlenemez bir güç yarattığını veya tek adam tek oy ilkesini ihlal ettiğini iddia eder (Behrens vd., 2014, s. 30-32). Bu çerçevede gücün eşit olmayan bir şekilde dağıldığı iddiası, Almanya'da federal düzeyde kullanılan *LiquidFeedback* platformunda ilk beş delegenin 2010'da oyların yaklaşık üçte birine hâkim olduğunu gösteren verilerle destekleniyor. 2011'de toplam oyların yaklaşık yarısını temsil eden süper delegelerin görece ağırlığı artmıştır. Akışkan demokrasi teorisi, delegeler her zaman geri çağrılabilmesi için bu tür dengesizliklerle resmi olarak ilgilenmezken, *LiquidFeedback* yazılımında delegasyonların tüm karar alma sürecine uygulandığını unutmamak gerekir. Bu nedenle, süper delegeler yalnızca rakip inisiyatiflerdeki oylama sonucunu büyük ölçüde etkileme kabiliyetine sahip

olmakla kalmaz, aynı zamanda inisiyatiflerin ilk kabul yeter sayısını geçmesi için süper delegelerin desteği de çok önemli hale gelir. Elbette federal parti kongresi herhangi bir inisiyatifi onaylama veya reddetme yetkisini elinde tutmuştur. Ancak kongrede sunulan birçok önerge daha önce *LiquidFeedback* aracılığıyla sunulmuş, değiştirilmiş ve seçilmiş olduğundan süper delegeler parti gündemini önemli ölçüde etkilemiştir (Deseriis, 2022, s. 476). Bu nedenle akışkan demokrasinin temsili demokraside oluşan iki farklı sınıf sorununu (tüm yasama dönemi boyunca karar alma yetkisine sahip olmayan sıradan vatandaşlar ile temsili elitler/siyasetçiler) farklı şekilde (eşit olmayan oy ağırlıkları ile) de olsa yeniden yaratma riski ile karşı karşıya olduğu düşünülür (Blum & Zuber, 2016, s. 177). Katılımcılara aynı oy ağırlığının verilmemesi, bir kişinin kararının diğerinkinden iki kat, üç kat, on kat, hatta yüz kat daha önemli olmasına sebebiyet verir. Delegelerin oy ağırlığına ilişkin teknik bir sınır yoktur. Sistem tüm oyların tek bir kişiye delege edilmesine imkân tanır. Oylama sonucu, kişisel seçimlere ilişkin dolaylı oylardan ve konuyla ilgili doğrudan oylardan oluşur. Tek bir kişi ne kadar güç kazanırsa, diğerlerinin doğrudan oylarının önemi o kadar azalır. Süper delegelerin tek başına karar almaya yetecek kadar delegasyon elde etmesi durumunda doğrudan kullanılan oyların marjinalleşmesi durumu söz konusudur (StreetDogg, 2011). Bu bağlamda geçişli ve sınırsız delegasyonun bazı delegelerin etkinliğini arttırdığını ifade etmek hatalı bir değerlendirme olmaz. Ayrıca karar alma süreçlerine katılımı artırması ve kolaylaştırması için tasarlanan akışkan modelin doğrudan katılımı anlamsızlaştırması ve hatta önemsizleştirilmesi gibi bir dikotomi ortaya çıkabilir. Özellikle katılımın azaldığı zamanlarda bazı delegelerin oy ağırlığının doğal olarak artacağı ifade edilebilir. Gücün yozlaştırıcı etkisi de göz önüne alındığında delegelerin devraldıkları oyları kendi çıkarları için kullanmaları olasıdır.

Bir diğer sorun katılımının düşüklüğüdür (Deseriis, 2022; StreetDogg, 2012). Örneğin Almanya'nın Friesland bölgesi, sivil katılımı artırmak için *LiquidFeedback*'i 2012 yılından bu yana kullanır. Vatandaşlar, akışkan demokrasinin temel ilkelerine uygun olarak platform aracılığıyla çeşitli teklifler önerebilir, tartışabilir ve oylayabilirler. En çok oy alan teklifler zorunlu olarak belediye meclisinde tartışılır (Valsangiacomo, 2022, s. 76). Ancak teorinin uygulamaya yansımaları beklenen gibi olmamış ve katılım son derece düşük kalmıştır. Haziran 2013'te LiquidFriesland'ın yalnızca 300 kayıtlı kullanıcısı bulunmaktaydı ve bunların çoğu aktif değildi. LiquidFriesland'ın yöneticisi Djure Meinen, düşük katılım seviyelerinin siyasetçiler tarafından memnuniyetle karşılandığına dikkat çekmiş ve siyasetçilerin sorumluluğun halka ait olduğunu söyleyerek siyasi haklardan mahrum bırakılmayı kurumsallaştırdıklarını iddia etmiştir. Oy verme teknolojisinin söylemi, özgürleştirici gibi

görünse de uygulamadaki rolünün statükoyu korumak olduğu iddia edilir (Mendoza, 2015, s. 50). Benzer şekilde seçmen katılımının düşük olması delegasyonların etkinliğini daha da arttırır. Aktif bireysel seçmenlerin azalması, delegasyonları ve delegelerin kişisel kararlarını ön plana çıkarır (StreetDogg, 2011). Seçmenlerin düşük ilgisi ve katılımı akışkan demokrasinin ve *LiquidFeedback*'in etkinliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır. Delegasyonlar daha da ön plana çıkmaktadır. Seçmen katılımının arttırılması yerini delegelerin bireysel seçimlerine ve hâkimiyetine bırakıyor gibi gözükmemektedir. Bu bağlamda temsili demokrasinin sorunlarına radikal çözüm önerileri getirdiği düşünülen sistemin meşruiyeti sorgulanmaktadır.

Kullanıcıların kimliğinin doğrulanması, diğer bir ifadeyle, katılımcıların kimliğinin örgütsel ve kurumsal olarak tanınması bir başka sorunlu alandır. Bir katılımcının dijital kimliğinin kurumsal bir süreçte doğrulanması, katılımcıların seçmen gibi mahremiyet hakkına sahip olup olmayacağı sorusunu gündeme getirir (Deseris, 2022, s. 473-474). Modern toplum, kişisel mahremiyetin kamu politikasını etkilemeyi amaçlayan herhangi bir oylama teknolojisinin olmazsa olmaz özelliği olması gerektiği fikri üzerine kuruludur. Bu teknolojileri kullanan bireylere ve topluma makul garantiler verilmelidir. Birey, elektronik oy kullandığı için hiçbir zarar görmemelidir. Seçmenin mahremiyeti ve genel güvenliği korunmalıdır. Bu, genellikle kimliğin gizli tutulduğu mekanizmalar aracılığıyla gerçekleştirilir. Aynı şekilde toplum da, topluluğun görüşlerini meşru bir şekilde yansıtan sonuçlar bekleyebilmelidir. Oylama teknolojisi, sonuçları çarpıtmaya çalışan saldırılara karşı korunmalıdır. Oy hakkı olmayanlar oy kullanamamalı ve her katılımcının yalnızca tek oy hakkı olmalı. Bu genellikle kimlik doğrulama yöntemleriyle gerçekleştirilir (Mendoza, 2015, s. 51). Akışkan demokrasi ve yazılımların karşılaştığı en büyük sorunlardan biri seçmen mahremiyeti ve sistemin doğrulanabilirliğinin aynı anda nasıl sağlanabileceğidir.

Demokratik karar alma süreçlerinin güvenilir olması için doğrulanabilir olması gerekir. Kalıcı güven, ancak katılımcıların tüm süreçlerin doğru yürütüldüğünü bizzat denetleyebilmeleri ihtimalinden doğar. Yalnızca bir otorite tarafından gerçekleştirilen doğrulama, demokratik bir sistemde kalıcı güven oluştur(a)maz (Behrens vd., 2014, s. 39). Bu güveni sağlamak adına akışkan modelde her katılımcının oyu kaydedilir ve belgelenir (Behrens & Deseriis, 2015). Gizli elektronik oy pusulaları oluşturmak mümkündür, ancak bunlar seçmenler tarafından doğrulanamayacaktır. Doğrulanabilirliğe ihtiyaç varsa, oy verme bilgisayarları yerine gerçek sandıklarda gizli oy kullanmak mümkündür. Ancak doğrulanabilir elektronik oylama elde etmenin tek yolu açık elektronik oylama yapmak ve mahremiyetten feragat etmektir (Behrens vd., 2014, s. 53). Akışkan demokrasi yazılımlarında kullanılan veya delege edilen oylar kayıt

altına alınır ve veri tabanında saklanır. Tüm yetkilendirmelerin ve oyların kayıt altına alınması her Korsan Parti üyesini aynı ölçüde memnun etmez. Gizli oylamaların gerektiği durumlar olabilir veya verilerin ifşa (StreetDogg, 2011) veya tahrif edilmesi riski ortaya çıkabilir (Hainisch & Paulin, 2016; Kashyap & Jeyasekar, 2020). Akışkan demokrasi yazılımlarını kullanmanın bazen arzu edilmeyen sonuçlar doğurması olasıdır. Hem kişisel mahremiyetin korunması hem de herkesin denetleyebileceği bir modelin oluşturulması imkânsız değilse bile zordur.

LiquidFeedback Berlin’de tanıtılırken, birçok parti üyesinin anonim olarak katılmaya niyetli olduğu anlaşılmıştır. Ancak tüm kararlar -delegasyonların tahsisinden nihai oylamaya kadar- şeffaf ve açık bir oylama adına kullanıcılar tarafından görülebilir. Bu tasarım seçiminin istenmeyen önemli bir sonucu olmuştur. Pek çok üye, parti liderleri ve hatta devlet kurumlarının üyelerin siyasi profillerini çıkarmaya çalışacağından endişe etmiştir. Aynı zamanda, *LiquidFeedback*’e isimsiz katılım, katılımcıların kimliği bilinmeyen üyelere delegasyon devretmesini imkânsız hale getirmese de çok zorlaştırmıştır. Çözüm olarak gizlilik endişesi taşıyan üyelere, sistemde kayıt edilen e-posta hesabına bağlı olmayan bir kullanıcı adı veya müstear isim kullanarak katılım hakkı verilmiştir. Üyeler, kayıta saklanan e-postayı yalnızca başlangıçta bir davet kodu almak ve sisteme kaydolmak için kullanmışlardır; burada farklı bir e-postayı kaydedip herhangi bir kullanıcı adını seçmekte özgürdüler (Deseriis, 2022, s. 475). Kişisel mahremiyet sorunu bu yolla giderilmeye çalışılsa da sistemin şeffaflığını koruma yükümlülüğü de bulunur.

Öte yandan, her bir toplantının radikal şeffaflığı, insanların akıllarından geçenleri özgürce ifade etmelerini engeller çünkü söylenenlerin dışarı aktarılmayacağına garanti yoktur. Her cümle bağlamından çıkarılmaya ve muhtemelen skandala dönüşmeye meyillidir (Dege, 2016, s. 161). Şeffaflık eksikliği ise sisteme yönelik güvensizlik duygusu oluşturabilir. Parti içindeki yetkinlikleri gerçek bir hassasiyetle oy ağırlığına dönüştürebilmek için delegasyonların seyrini, kimlerin bunları kullanmasına izin verildiğini, nerede ve ne ölçüde biriktiğini/toplandığını kaydedebilmek ve araştırmak gerekir. Bu durum bireysel oylar için de geçerlidir. Oylamadan önce kendi oyunuza ne olacağını takip etmenin tek yolu, delegenizin ve diğer delegelerin peşinden koşmak ve onlara her bir oy için ne yapacağını sormaktır (StreetDogg, 2011). Bu durum bireylerin gerçek etkilerini görmeyi ve anlamayı zorlaştırır. Veri fazlalığı ve sistemin karmaşıklığı yazılımın şeffaflık iddiasını zedeler ve aynı zamanda tam şeffaflığın sağlanması da kişisel mahremiyetin korunamaması gibi farklı sorunlara neden olabilmektedir.

Akışkan demokrasinin ve *LiquidFeedback* yazılımının avantajları olmakla birlikte sistem dezavantajları ve sınırlılıkları da barındırır. Oyların delege edilebilmesi ve delegasyonların sınırsız geçişliliği daha fazla delegasyon sahibi olan delegelerin karar alma süreçlerinde ve siyasa yapımında etkinliğinin artmasına/yoğunlaşmasına neden olur. Üst düzey delegelerin desteği olmadan bireysel doğrudan katılım anlamsızlaşabilir. Aynı şekilde sisteme katılımın düşmesi de hem gücün bazı delegelerin elinde yoğunlaşmasına neden olabilir hem de sistemin güvenilirliğini zedeleyebilir. Akışkan demokrasinin şeffaflık ve doğrulanabilirlik iddiası da beraberinde kendine has sorunlara neden olur. Elektronik açık oylama güvenilir, doğrulanabilir ve adil bir karar alma süreci hedefiyle yola çıkarken, mahremiyete ve veri güvenliğine ilişkin sorunları da beraberinde getirir. Dijital kimliklerin doğrulanması, verilerin uzun süre saklanması ve sistemin karmaşıklığı (delege edilen oyların takibinin zor olması) gibi sorunlar nedeniyle Alman Korsan Partisi tarafından *LiquidFeedback* yazılımı çevrim dışına alınmıştır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde demokrasilerin gerilediği ve demokrasi krizinin yaşandığı düşünülür. Demokrasinin beşiği olarak düşünülen Batılı ülkelerde bile temsili demokratik sistemden memnuniyetsizlikler dile getirilir. Birçok ülkede siyaset yelpazesinin aşırı uçları ön plana çıkmaktadır. Bu aşırı uçlar halkın gerçek temsilcileri olduklarını ve milli iradeyi temsil ettiklerini iddia etmektedir. Halkın sesine karar alma süreçlerinde ve siyasa yapımında yeterince yer verilmediği veya halkın bu sürece etkisinin sınırlı olduğu dile getirilir. Huntington (1991)'ın yaklaşımı temel alındığında çoğu demokratik ülkede bir ters dalga yaşandığı ifade edilebilir. Bu bağlamda farklı demokratik modeller ortaya konulmaktadır. Akışkan demokrasi modeli de insanların siyasal süreçlere daha fazla ve daha kolay bir şekilde katılımının mümkün olduğu iddiasındadır.

Akışkan demokrasi, temsili demokrasi ile doğrudan demokrasi arasında bir yerde konumlandırılabilir. Akışkan demokrasi modeli, temsili demokrasiyi doğrudan katılımı güçlendirmeyi hedefler. Korsan partilerin öncülük ettiği akışkan demokrasi modeli demokrasinin temsili modelinin iyileştirilmesi gereği öncülünden hareket eder. Korsanlar demokrasiye radikal yenilikler getirme niyetindedir. Akışkan temsil ile tıkandığı düşünülen ve kriz yaşadığına inanılan demokrasiye yeni bir işleyiş ve açılım kazandırılması hedeflenir. Teknolojik uygulamalarının da yardımıyla hayata geçirilebilecek demokrasinin akışkan modeli ile devlet yönetiminde ve siyasa yapımında radikal değişiklikler yapılabileceği düşünülür. Temsili demokrasinin mevcut repertuarının doğrudan demokrasi araçları ile geliştirilmesi amaçlanır. Akışkan modelin bir müzakere aracı olarak kamu ve özel kuruluşlar tarafından da

kullanılabileceği belirtilir. Akışkan demokrasi yazılımlarıyla hem karar alma hem de fikir alış verilişinin sağlandığı bir ortam sağlanır.

Akışkan demokrasinin düşünsel kökeni eskilere dayanmakla birlikte kavram sanal âlemde ortaya çıkan yeni bir kavramdır. Bireyler politika alanlarında kendileri doğrudan oy kullanabilir ya da uzman olarak gördüğü veya muhakemesine güvendiği birisine oyunu delege edebilir. Bu yetkilendirme temsili demokrasinin aksine politika alanına özgüdür; sınırsız değildir istenildiği anda geri çekilebilir. Delegasyonlar gönüllüdür ve geçişlidir; oyları kendilerine delege edilen temsilciler (delegeler) bunları başkalarına delege edebilir. Bu konuda bir sınır yoktur. Geçişli delegasyonlar eşit olmayan bir oy ağırlığına sahip olunmasına neden olabilir. Akışkan demokrasiyi ve *LiquidFeedback* yazılımını sadece bir oylama modeline indirgemek hata olur. Aynı zamanda sanal âlemde bir çevrim içi müzakere ortamı sağlanır. Açık, şeffaf ve herkesin katılımına açık bir ortam daha verimli ve kolektif karar almak için kamu ve özel kurumlara yeni bir bağlam sunar.

Akışkan demokrasi ve dijital uygulamaların büyük potansiyele rağmen, ulusal düzeyde bir yana, gerçek karar verme süreçlerinde ve toplumsal düzeyde neredeyse hiç uygulanmamıştır (Dege, 2016, s. 161). Çoğu zaman akışkan demokrasi Alman Korsan Partisi'nin iç işleyişi ile eş tutulmuştur. Akışkan demokrasi fikrini uygulamada en çok somutlaştıran Korsanların başarısız deneyimi (Valsangiacomo, 2022, s. 72) nedeniyle bu modeli göz ardı etmek hatalı bir değerlendirme olur. Sınırlılıkları olmasına karşın dinamik yapısı ile akışkan demokrasi seçim dönemi ayrımı yapmaz ve sürekli olarak doğrudan katılıma açıktır. Akışkan demokrasi modeli, üzerine düşünülmesi ve geliştirilmesi gereken bir yaklaşımdır. Demokrasinin *kasadaki tek oyun* olarak kalabilmesi temsili modele farklı açılımların getirilmesine bağlıdır. Akışkan demokrasi mevcut sistemlerin yerini al(a)masa da bireyler ve yönetim mekanizmaları arasında yeni bir iletişim kanalı olarak hizmet edebilir.

KAYNAKÇA

- Akbulak, Y. (2023). *Kurumsal yönetimde oy hakkı: Tarihi ve politik ekonomi*. <https://legal.com.tr/blog/genel/kurumsal-yonetimde-oy-hakki-tarihi-ve-politik-ekonomi/>
- Bayra, E. (2022). Liberal demokrasinin meşruiyet krizine bir çözüm önerisi olarak akışkan demokrasi: Değeri ve ulusal ölçekte uygulanabilirliği. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(2), 659–690. <https://doi.org/10.56701/shd.1197279>
- Behrens, J. (2017). The origins of liquid democracy. *The Liquid Democracy Journal*, 5, 7–17. https://liquid-democracy-journal.org/issue/5/The_Liquid_Democracy_Journal-Issue005-02-The_Origins_of_Liquid_Democracy.html

- Behrens, J., & Deseriis, M. (2015). *Liquid democracy, its challenges and its forebears | openDemocracy*. <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/liquid-de/>
- Behrens, J., Kistner, A., Nitsche, A., & Swierczek, B. (2014). *The principles of liquidFeedback*. Interaktive Demokratie e. V., Berlin, Germany.
- Blum, C., & Zuber, C. I. (2016). Liquid democracy: potentials, problems, and perspectives. *Journal of Political Philosophy*, 24(2), 162–182. <https://doi.org/10.1111/jopp.12065>
- Dege, M. (2016). Liquid democracy and other fixes to the problem of democracy. İçinde M. Denecke, A. Ganzert, I. Otto, & R. Stock (Eds.), *ReClaiming Participation* (ss. 157–174). Media Studies.
- Deseriis, M. (2022). Is liquid democracy compatible with representative democracy insights from the experience of the Pirate Party Germany. *Partecipazione e Conflitto*, 15(2), 466–481. <https://doi.org/10.1285/i20356609v15i2p466>
- Dodgson, C. L. (1884). *The principles of parliamentary representation*. Harrison and Sons.
- Donoso, J. W. (2003). *Liquid Democracy - Pound Python Wiki*. <http://web.archive.org/web/20030801115328/http://twistedmatrix.com/users/jh.twistd/python/moin.cgi/LiquidDemocracy>
- Ford, B. (2002). *Delegative democracy*. <https://bford.info/deleg/deleg.pdf>
- Hainisch, R., & Paulin, A. (2016). Civicracy: Establishing a competent and responsible council of representatives based on liquid democracy. *Proceedings of the 6th International Conference for E-Democracy and Open Government, CeDEM 2016*, 10–16. <https://doi.org/10.1109/CeDEM.2016.27>
- Huntington, S. (1991). Democracy's third wave. *Journal of Democracy*, 2(2), 12–34.
- Johnson, S. (2012). *Future perfect: The case for progress in a networked age*. Riverhead Books.
- Kashyap, S., & Jeyasekar, A. (2020). Binary voting with delegable proxy: An analysis of liquid democracy. *2020 2nd Conference on Blockchain Research & Applications for Innovative Networks and Services (BRAINS)*, 202–203. <https://doi.org/10.1109/BRAINS49436.2020.9223308>
- Kurtuluş, Ö. (2018). *Bir Yazılım Olarak Demokrasi*. <https://medium.com/türkiye/bir-yazılım-olarak-demokrasi-bdaea8db5c1a>
- Mendoza, N. (2015). Liquid separation: Three fundamental dimensions within liquidfeedback and other voting technologies. *EJournal of EDemocracy and Open Government*, 7(2), 45–58. <https://doi.org/10.29379/jedem.v7i2.408>
- Miller, J. C. (1969). A program for direct and proxy voting in the legislative process. *Public Choice*, 7(1), 107–113. <https://doi.org/10.1007/BF01718736>
- Ramos, J. (2015). Liquid democracy and the futures of governance. İçinde J. Winter & O. Ryota (Eds.), *The Future Internet: Alternative Visions* (ss. 173–191). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-22994-2_11
- Sala, J. F. A. (2022). The liquid proposal facing democratic challenges. *EJournal of*

EDemocracy and Open Government, 14(1), 86–103.
<https://doi.org/10.29379/jedem.v14i1.692>

Schwanholz, J., & Zinser, L. (2020). Exploring german liquid democracy – Online-Partizipation auf der lokalen Ebene. *Zeitschrift Für Politikwissenschaft*, 30(2), 299–327.
<https://doi.org/10.1007/s41358-020-00220-9>

StreetDogg. (2011). *The tale of liquid feedback*.
<https://streetdogg.wordpress.com/2011/04/22/the-tale-of-liquid-feedback/>

StreetDogg. (2012). *Senatus populusque piratus* | StreetDogg.
<https://streetdogg.wordpress.com/2012/11/11/spqp/>

Valsangiacomo, C. (2022). Clarifying and defining the concept of liquid democracy. *Swiss Political Science Review*, 28(1), 61–80. <https://doi.org/10.1111/spsr.12486>